

tott. A romák kutatásába bekapcsolódtak a szociológusok, pedagógusok is szép számban.

Az a tudományos konferencia, amely *A romák fejlődése Jugoszláviában – problémák és tendenciák* címmel 1989. január 12-13-án Belgrádban zajlott le a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia Társadalomtudományi Osztályának szervezésében azt a megállapodást eredményezte, hogy fel kell újítani a rendszeres kutatást, mert a beszámolók és az azt követő vita alapján kiderült, mennyire összetett a roma problematika. A romák helyzetét a társadalomban csak interdiszciplináris kutatás után lehetséges tudományosan felmérni. Az Akadémia elnöksége felújította a néhai Romológiai Bizottságot új néven: A romák életmódját és szokásait tanulmányozó Bizottság (Komisija za proucavanje zivota i obicaja Roma; Committee for research into the life and customs of the Gypsies), amely 1989 végére kidolgozott egy tizenegy témából álló tervet:

A belgrádi romák frott forrásai és irodalma a XIX. és XX. századból.

Romák a Szerb Néprajzi Értesítőben (Srpski Etnografski Zbornik).

Roma települések Szerbiában.

A romák életmódja és szokásai Kruševacon és környékén.

A romák és a zene Szerbiában.

Roma szájhagyomány.

Romák a jugoszláviai népek irodalmában.

Roma nyelvjárási atlasz Szerbiában.

Roma gyerekek tevékenysége Szerbiában.

Reproduktív viselkedés és viszonyulás a gyermekhalandóság iránt.

A jugoszláviai romák meghurcoltatása a második világháborúban.

Az eltelt évtizedben e Bizottság három tudományos konferenciát szervezett, az ott elhangzott beszámolók nyomtatásban is megjelentek.²⁹

IRODALOM

24. Kovaček, B.: *Prva srpska knjiga o Romima. Društvo Vojvodine za jezik i knjizevnost Roma*. Novi Sad, 1996.

25. Belan, A.: *Stematografija cigana madjarski sa sobranijem razlicitij dosetljivij, smesnij i saljivij Pripovedcica. Izdanje drugo, popravljio i sa 100 kom. Anekdota umnozeno trudomi i troskomi Arkadie ot Belan, u Budimu, 1834.*

26. Andrejić, L.: *Prilog bibliografiji o Ciganima*. Beograd, 1970.

27. Vukanović, T.: *Romi (Cigani) u Jugoslaviji*. Vranje, 1983.

28. Djurić, R.: *Zigeuner, ein Volk aus Feuer und Wind. Eltville am Rhein, 1980., Seobe Roma*. Beograd, 1987., *Cigani sveta*. Beograd, 1988.

29. Macura, M. (szerk.): *Razvitak Roma u Jugoslaviji. Problemi i tendencije*. Beograd, 1992., *Društvene promene i položaj Roma*. Beograd, 1993., *Cigani – Romi u prošlosti i danas*. Beograd, 2000.

Adam Bartosz

Cigánykiállítás a Tarnówi Néprajzi Múzeumban

A *Tarnowi Néprajzi Múzeumban* (amely a területi múzeum része) 1990-ben hozták létre a romák, a cigányok történelmének és kultúrájának állandó kiállítását. A ciganológiai kollekció 1979-ben jött létre ebben a múzeumban. Ez az egyetlen múzeum Lengyelországban, amely programszerűen gyűjti a romák történetével és kultúrájával kapcsolatos dokumentumokat és tárgyakat, és az állandó ciganológiai kiállítás az egyetlen ilyen jellegű bemutatási lehetőség Európában.³⁰

A ciganológiai kiállítás egy régi udvarház három termében helyezkedik el, amely épületben a *Néprajzi Múzeum* is működik. Színes táblákon kerülnek bemutatásra többek között a cigányok Indiából való vándorlásának útvonalai, európai elhelyezkedésük, számszerűségük, nyelvük fejlődése, Lengyelországból és Lengyelországba való vándorlásuk iránya és ideje. Hasonló formában kerülnek ábrázolásra a cigány nép üldöztetésének drámai eseményei, a XV. század végi cigányellenes dekrétumoktól kezdve Nyugat-Európa országaiban, a román törvényhozáson keresztül – amely a cigányokat rabszolgáknak tartotta – a hitleri népiértésig – amikor a számítások szerint, a náci politika által befolyásolt területeken a roma lakosság körülbelül felét kipusztították. A kiállításnak ezt a részét az üldöztetések áldozatainak fényképei illusztrálják, va-

lamint egy térkép, amely a meggyilkoltak számát mutatja Európa egyes régióiban.

A kiállítás bemutatja a Lengyelország számára oly sajátos, a királyi udvar, és az egyes feudális urak birtokán kijelölt cigányvajdák által megválasztott cigánykirályok funkcióját.

A *cigánykirály* hivatala a XVII. század közepétől volt ismert és kitartott a XX. században egészen a 30-as évekig. Az utolsó nyilvánosan, 1936-ban megkoronázott király Janusz Kwiek volt, a *kelderár* törzsből.

A kommunista időszakot azoknak a jogszabályoknak másolatai mutatják be, amelyek a cigányok erőszakkal történő letelepítésére törekedtek, ami végül is 1964-ben bekövetkezett.

A romák történetének utolsó időszakát – a nemzeti roma szervezetek megalakulása, a nemzeti jelképek: himnusz, zászló létrehozása – a roma kongresszusokról készült fényképek ábrázolják.

Annak illusztrálására, milyen különbözőségek léteznek a romák között, a kiállítás bemutatja a különféle mesterségeket és jövedelmi forrásokat, ide értve a mágiát is.

A bemutató termeken kívül, a múzeum udvarán egy cigány skanzen került kialakításra, ahol összegyűjtötték a cigány kocsikat, szekereket. A nyári szezonban

tábortűz köré állítják a szekereket, sátrakat vernek fel és hagyományos cigánytábor alakítanak ki.

Ebben a díszletben szabadtéri rendezvényekre kerül sor, a múzeum és a helyi *Roma Kulturális Egyesület* szervezésében. Évente kétszer szervezünk egynapos roma kulturális fesztiválokat, ahol roma vezetőkkel, művészekkel való találkozókra, fontos évfordulók stb. megünneplésére kerül sor. A fesztiválokat gyakran kísérik a romák történetéről vagy jelenlegi helyzetéről szervezett konferenciák

Mivel a kiállítás iránt nagy az érdeklődés, 3 változatban elkészült egy vándorkiállítás, megfelelő bemutató táblákon összeállított fényképekből, reprodukciókból, szövegekből, térképekből stb. Az anyagi és kiállítási lehetőségektől függően, egy-egy ilyen vándorkiállítás kölcsönzésekor kiegészíthető az anyag eredeti kiállítási tárgyakkal, mint pl. használati tárgyak, eszközök, edények, szerszámok, ruhák valamint sátrak vagy szekerek.

A vándorkiállítás egyik változatának felirata angol nyelvű és szerepelt már Dániában, Olaszországban, Skóciában, Angliában és számos nemzetközi konferencián Lengyelországban.

A lengyel nyelvű változatok 1994 óta állandó használatban vannak, kiállításra kerültek többek között Bulgáriában, Ukrajnában és számos lengyelországi helységben.

A *Tarnówi Múzeum* számos, romákkal kapcsolatos tárggyal és archív anyaggal rendelkezik. A tárgyakat a lengyelországi romáktól szerezzük be, valamint külföldi gyűjtőutakat szervezünk, kiállítható tárgyak vásárlása és dokumentumok – főleg fényképek – gyűjtése céljából. A múzeum archívumában van fonográf gyűjtemény, film- és fényképgyűjtemények, kéziratok, dokumentumok.

Érdekes a sajtócikkek gyűjteménye, amely 1981 óta folyamatosan bővül. Ez igen gazdag ismeretek forrása, főleg a cigánysággal kapcsolatos sztereotípiákról, a cigánysággal történt eseményekről, a hatóságok szándékairól.

A múzeum munkájában nagy segítséget jelent a tarnówi *Roma Egyesülettel* való együttműködés, amelynek elnöke, Adam *Andrasz* társszervezője számos kulturális és művészeti projektnek.

A leglátványosabb projekt a *Roma Emléktábor*. Ennek a projektnek a célja a romák integrálása a megsemmisítésre való emlékezés kérdése köré, a romák fiatal nemzedékeinek tanítása, a vándorlás hagyományaira való emlékeztetés, az emlékhelyek megismerése, valamint új, nemzeti jellegű roma azonosság alakítása.

Az *Emléktábor*, a hagyományos cigánytábor rekonstrukciója, muzeális szekerekből áll, melyeket számos személygépkocsi és lakókocsi kísér. Ez a tábor néhány napig a tarnówi körzetben vándorol, meglátogatják azokat a helyeket, ahol nácik által legyilkolt romákat temettek el.

A *Tarnówi Múzeum* együttműködik más hasonló intézményekkel Európában, valamint különböző roma

szervezetekkel is. A múzeum által szervezett rendezvények alkalmat adnak a lengyel és más országbeli romák közötti találkozásokra. A projektek jelentősége nagy az ismeretterjesztés terén a romák és a lengyel társadalom körében. Az idősebb romák számára gyakran meglepetés a múzeumi látogatás, ahol csodálkozva találkoznak olyan tárgyakkal, fényképekkel, dokumentumokkal, amelyek múltjukról beszélnek és jelentőségüknek eddig nem voltak tudatában.

A roma történelemmel és kultúrával foglalkozó állandó kiállítás létrehozását két általános cél vezérelte:

a roma társadalom azonosságtudatának erősítése a történelmük gazdagságának, a múlt jelentőségének, kultúrájuk értékeinek és a világban szétszórott különböző roma csoportok történelmi közösségének bemutatása által;

megismertetni a nem roma társadalommal a roma kultúra értékeit, gazdagságát, az összeurópai kultúrához való hozzájárulását, valamint e nép drámai sorát, amely évszázadok óta az elutasítás és intolerancia nyomása alatt volt és mégis megtartotta önazonosságát.

A *Tarnówi Néprajzi Múzeum* elsődlegesen dokumentáció-gyűjtéssel, nem pedig kutatással foglalkozik. Szisztematikus kutatást képzett szakembergárda hiányában nem tud végezni. Ezért a cél a kiállítási anyagok összegyűjtése, melyet a néprajz-, történelem- és újságírószakos diákok további kutatásokhoz fel tudnak használni.

A cigány történelmi kutatásnak nincsenek specializált központjai, így a különböző szakterületek diákjai egyénileg folytatnak tanulmányokat ebben a témában. Egy sor szakdolgozat született roma témában a varsói egyetem *Néprajzi és Antropológiai Intézetében*, Prof. Lech *Mróz* vezetésével. *Mróz* személyesen is széleskörű kutatást folytat a lengyelországi romák történelmi forrásait vizsgálva. A wilnoi, minszki és lvovi levéltárakban sok érdekes anyagra bukkantak nemrégiben, melyek hamarosan meg fognak jelenni.³¹

Az egyéni kutatások közül említést érdemel Piotr *Krzyzanowski* doktori disszertációja, aki a cigány bűnözésről ír. Az *Oswiecim Cigányszervezet* egy másik kutatást végzett, mely a dél-lengyelországi romák szociális helyzetét vizsgálta.³² Ugyanez a szervezet állított össze anyagot a cigányok jelenlegi helyzetéről Lengyelországban, s a fasizmus alatti etnikai konfliktusokról, a cigány holocaustról. A *Dialog-Pheniben*, a szervezet lengyel nyelvű negyedévenként megjelenő folyóirata népszerűsítő cikkeket közöl kutatók és akadémiai műhelyek munkájáról.

IRODALOM

30. *Bartos, A.: Cyganie. Roma. Gypsies. Tarnów, 1998.*

31. *Mróz, L.: Genesis of Gypsies and their Culture. Warsaw, 1992.*

32. *A Dialog-Pheniben-ben megjelent kutatási eredmények.*

Összeállításunkat következő számunkban folytatjuk